

Tűzliliomok

Barátságatlan gomolyfelhők nyargaltak fölötünk; némelyik olyan alacsonyan, hogy már–már azt hittük, fölakadnak az obeliszk csúcsában.

Szállingózni kezdtek az emberek, volt, aki dacos keménységgel bátran jött végig a Nagytemető főútján, de volt, aki csak félénken surrant.

Néhány lépésnyire tőlem ott állt Anna is, konok keménységgel összezárt ajakkal. Kerestem tekintetét, de ő nem nézett senkire, rám sem, szeme maga elé révedt. Sok évvel ezelőtt egy irodában dolgoztam vele, és a nyolcórás összezártság alatt csak a Jóisten tudná megmondani, mi mindentről nem beszélgettünk, de arról, hogy az édesapját 1944 őszén megölték, soha nem szólt.

Végre megérkezett a plébános úr is. Mormoltam a Miatyánkot, de gondolataim máshol kalandoztak: Kik is tették? Tito partizánjai vagy a helyi gonosztevők? Kisdiákként olvastam a Partizán mesék c. könyvet – kötelező olvasmány volt –, akkor még hittem a leírt szónak. Szememben azok a partizánok hősök voltak, most meg... Tito marsall berámázott fényképe ott lógott minden osztályterem falán. Fölnéztünk rá, mi magyar gyerekek is.

Géza atya megszentelte az emlékművet, és ezzel befejezte a szertartást.

Az október végi kellemetlen szél belekapaszkodott fekete kabátomba, és szétilált hajamat az arcomba csapta. Szétnéztem. Elég szépen összejöttünk, de lehetnénk többen is. Persze, persze, a rossz idő...

Gondolataim ismét visszatértek Titóhoz, körülötte minden ambivalens. Halálának hírére sírt az egész ország, még a magyarok is. Már gyerekként is éreztem, hogy nincs minden rendben a jól belénk nevelt „egyenlőség és egyenjogúság” körül. Igazságérzetem ágált a nagy flanc miatt; ha a királyokat és a letűnt világ urait elítéltük emiatt, akkor most mi a helyzet a Kékvonaton, a Galeb-hajó, a Brioni-sziget körül és a sok vadászkastéllyal?

Eszembe jutott a Virágház meglátogatása is, ahova 1980-ban autóbusszokkal, szervezeten vit-

tek bennünket Tito sírjához. Ott éreztem először, mi az a tömeghisztéria: tenger sok ember vett körül, a lábam már alig érintette a talajt, oldalamat nyomták, ismerőseimet elsodorták mellőlem, és tudtam, ha elesnék, a tömeg rám taposna. Nagyon féltem!

Tito sírja „szent” zarándokhellyé vált. Isten után mindjárt Tito következett, de volt, akinél ez a sorrend föl is cserélődött. Most meg mit hallok a szónok szájából: „Tito tudott a magyarirtásról, az ő tudta nélkül semmi sem történhetett Jugoszláviában...”

A szél lassan elcsendesedett. Döböntően hallgattam a szónokot: „A családok sok évtizeden keresztül őrizték tragikus titkukat. Sokszor még az unokák sem tudták, miért is nincs nagypapának sírja a temetőben. Most végre lesz. Ezen a márványtáblán ott van mind az ötvennégy ártatlanul legyilkolt magyar embernek a neve.”

Gondolataim, akaratom ellenére, újra a múltba vittek. Emlékszem, nyár volt. Katóval hazaindultunk a strandról, de nem a megszokott úton. Lépteink könnyűek voltak, és bőrünkön érződött a jó Tisza-illat. Nagy megértésben poroszkáltunk barátnőmmel egy füves gyalogúton, amely fölött összeborultak a fák; így beszélgetve hamar kiértünk a Sziget végéhez – ez a partszakasz gyümölcsös volt régen –, ahol már némelyik körte sárgulni kezdett, talán éppen emiatt tettünk kerület, de ki tudja azt már ennyi év után? Kató akkor megállt az úton és kezével a fák közé mutatott: „Látod, ott vannak eltemetve a magyarok.” Csoválkozva néztem a fák közé, de nem láttam mást csak néhány tűzliliomot – ami kerti virág –, és éppen ekkor nyílott. Kató kicsi ujját szája elé tette: „Psz! Ez titok. Senkinek egy szót se!” Áhítással néztem a virágokat és ingattam fejem: „Nem, Kató, nem mondom el senkinek.” A titok az titok, és a gyerekek ezt komolyan szokták venni.

Gondolataim hirtelen visszazökkentek a jelenbe. Már ki tudja hányadik szónok mondta a ki-

mondhatatlant, azt hogy embereknek kellett meghalni nemzeti hovatartozásuk miatt.

Így utólag világossá váltak a jelentőségteljes összenézések, és a félbe maradt mondatok: „Szerbhez ment feleségül, az apja meg szegény, ott fekszik a Tisza-parton...” és itt hirtelen elhallgattak. Vagy: „Szegény anyja még a temetőbe se járhatott ki panaszkodni, mert az ura nem ott nyugszik”.

Az új Tisza-töltés építésekor kisvárosunkat bejárta az elszuttogott hír: a munkagépek emberi csontokat túrtak föl. Ennek kapcsán számomra is értelmet kaptak azok a gyermekkori tűzliliomok.

Most így, utólag, nagyon dühített az a sok titkolózás. Miért nem sírtak, ordítottak akkor han-

gosan, olyan hangosan, hogy azt meghallja az egész világ. Miért féltek? Kinek is volt itt félnivalója?

Az utolsó szónok szavai után senki sem mocant. Az eső egyre jobban zuhogott. Sokan kinyitották esernyőjüket, akiknek nem volt, azok hagyták, hogy arcukon végigcsorogjon az eső, vagyis nem lehetett tudni, mennyi volt ebből az eső és mennyi a könny.

Dobos úr – az általam nagyra becsült történészünk – egy nemzeti színű szalaggal átkötött koszorút helyezett el a fölszentelt emlékmű talapzatára, majd fejet hajtott, és csak ennyit mondott: TACE, SED MEMENTO! (Hallgass, de emlékezz!)

Magyarkanizsa, 1994.XI.2.

